

λασίες. Και βέβαια, ασκούντες το εθνικό τους σπορ, καταστρέφουν αρχαία ελληνικά μνημεία, προσπαθώντας - αφού δεν μπορούν να γράψουν με την τέχνη τους ιστορία - να στήσουν την ιστορία, που γράψαμε εμείς. Και με αυτό τον τρόπο νομίζουν ότι θα εξισωθούν πνευματικά και ιστορικά μαζί μας.

Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε από Άραβες πολιτικούς, ότι θα είναι το δηλητηριασμένο πνευματικό-προπαγανδιστικό δόρυ του Αττίλα μπηγμένο στα πλευρά του

Ελληνισμού μέσα από την κατεχόμενη Κύπρο.

Από τις στήλες του «Μ», αλλά και με τέλεξ διαμαρτυρίας, οι Ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι προειδοποιούν και καλούν σε ενεργοποίηση κάθε αρμόδιο, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Κύπρο, επισημαίνοντας το τεράστιο πρόβλημα που δημιουργείται από τη λειτουργία του ψευτοπανεπιστημίου, αλλά και από τις συνεχείς αναβολές της ίδρυσης του αυθεντικού πανεπιστημίου της Κύπρου στην ελεύθερη Κύπρο μας.

Μνήμες και Βιώματα

Ο Μαραθόβουνος

Στους διδασκαλικούς διορισμούς και μεταθέσεις του Ιουνίου για το Σχολ. Έτος 1944-45 είχα τοποθετηθεί σαν Διευθυντής στο πεντατάξιο Δημ. Σχολείο Μαραθόβουνο.

Είχα ήδη υπηρετήσει -σύμφωνα με τους ισχύοντες τότε κανονισμούς- έξι χρόνια σε μονοδιδάσκαλα (ένα στον Κουτσοσθέντη, δυο στους Τρούλλους και τρία στην Ομορφίτα). Τρία σε διδιδάσκαλα (Ομορφίτα με τη δασκάλα Μαρία Μικελλίδου) και έξι χρόνια σαν βοηθός δάσκαλος στο Αρρεναγωγείο Κυθραίας, όπου είχα τοποθετηθεί για να διδάξω τα Αγγλικά, κατόπιν από ειδικό course «Πώς να διδάσκετε τα Αγγλικά στα Δημοτικά με τη «Look and Say method».

Στο αρρεναγωγείο Κυθραίας είχα ακόμη μια άλλη ειδική εντολή. Ν' αναλάβω το μάθημα της Σωματικής Αγωγής, ύστερα από παρακολούθηση ειδικού course που είχε δοθεί σε δασκάλους στη μεγάλη αίθουσα του Ελενείου στη Λευκωσία.

Ύστερα από μια ελάχιστη υπηρεσία σαν βοηθός δάσκαλος στο σχολείο Κυθραίας

διορίστηκα δ/τής στο τριδιδάσκαλο Μικτό Σχολείο Χαρδακιώτισσας και στη συνέχεια μετά τρία χρόνια -όπως ανέφερα στην αρχή- πήρα μετάθεση με προαγωγή στο πεντατάξιο Μικτό Δημ. Σχολείο Μαραθόβουνο.

Κατά καλή μου τύχη η σχολική χρονιά 1944-45 ήταν μια εύφορη χρονιά σε μαθητόκοσμο στο Μαραθόβουνο. Είχα εγγράψει 278 μαθητές με τέτοια αναλογία σε κάθε τάξη που θάταν αδύνατο να λειτουργήσει σύμπλεγμα δυο τάξεων, αφού οι δασκάλοι είμαστε μόνο πέντε. Όποιες τάξεις κι αν ενώνονταν οι μαθητές ξεπερνούσαν τους 70.

Έτσι άρχισα αλληλογραφία αμέσως μετά τις εγγραφές με το ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ τονίζοντας την ανάγκη διορισμού έκτου δασκάλου για την κανονική και απρόσκοπτη λειτουργία του Σχολείου.

Ύστερα από ανακίνωση του Γραφείου ότι δεν υπάρχει διαθέσιμος δάσκαλος και μετά από έντονες προσπάθειες επείσθη η κα Δήμητρα Χρ. Βατάκη δασκάλα-σύζυγος

του Χρ. Βατάκη, που είχε αποσυρθεί της υπηρεσίας λόγω γάμου -ως διελάμβαναν οι τότε κανονισμοί- να αναλάβει υπηρεσία. Έτσι το θέμα διευθετήθη, εστάλη διορισμός στην κα Δήμητρα και το Σχολείο Μαραθοβούνου έγινε Α' τάξεως με έξι δασκάλους. Ο κος Βατάκης, σαν ο αρχαιότερος του προσωπικού του σχολείου έγινε βοηθός Δ/τής και έπαιρνε το επίδομα του β. διευθυντού που ήταν τότε μια λίρα κατά μήνα. (Το επίδομα Δ/τού ΑΣ2).

ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΕ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Υπήρχαν δυο σχολικά κτίρια: Το καινούργιο στη δυτική άκρη του χωριού, πέραν από το κεντρικό πηγάδι του «Γερολάκκου», απ' όπου υδρεύετο το χωριό, με τρεις αίθουσες διδασκαλίας και μικρή αίθουσα για Διευθυντήριο. Υπήρχε ευρύχωρη ανοικτή αυλή και περιφραγμένος σχολικός κήπος.

Το παλιό Σχολείο, από δυο αίθουσες διδασκαλίας στην αυλή της εκκλησίας του Προφήτη Ηλία που έτσι όπως ήταν κτισμένη στο πιο ψηλό μέρος της καυκάλλας, που πάνω της ήταν ριζωμένο το χωριό, άεσποζε με το ψηλό καμπαναριό της πάνω από όλα τα πυκνά σπίτια του χωριού.

Έπρεπε τότε -αφού έγινε εξαδιδράκαλο το Σχολείο- να εξευρεθεί και έκτη αίθουσα διδασκαλίας. Εξασφαλίστηκε από τον τότε προσδευτικό Μουκτάρη κ. Μιχάλη Παναγιώτου (Χαϊλή) μια ευρύχωρη αίθουσα, που χρησίμευε σαν αποθήκη ραπτομηχανών, στο ενδιάμεσο επί του δρόμου προς το καινούργιο σχολείο.

Έτσι η σχολική ζωή κυλούσε ήσυχα πάνω σε προγραμματισμένη βάση με τις ενδοσχολικές δραστηριότητες και τις κοινοτικές εκδηλώσεις.

Τα άλλα τρία μέλη του προσωπικού ήταν ο κος Χρυσάφης Μοδέστου, που καταγόταν από τον Μαραθόβουνο, απόφοιτος του Διδακταλικού Κολλεγίου Μάρφου, με πρώτο διορισμό στο χωριό του, και οι δασκάλες Έλλη Πιζάκου και Ελένη Καψάλη.

Μέσα στους στόχους που τέθηκαν από την αρχή της Σχολικής Χρονιάς, στη διάρκεια των ετησίων Σχεδίων Εργασίας ήταν α) ο τακτικός εκκλησιασμός των μαθητών

κατά τις Κυριακές με την παρουσία, εκ περιτροπής, ενός τουλάχιστον δασκάλου. β) Η οργάνωση κατηχητικών: Η δεκαετία του 40 που η ανθρωπότητα πλήρωνε τον βαρύτατο φόρον αίματος στον τρομερό Αρμαγεδόνα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν για την Κύπρο μια περίοδος έντονης προσήλωσης στο Θρησκευτικό Ιδεώδες με την εξάπλωση των Κατηχητικών Σχολείων κάτω από το τμήμα της Θρησκευτικής Καθοδήγησης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής που βρισκόταν υπό την διεύθυνση του τότε χαιρεπισκόπου Σαλαμίνας Κου ΓΕΩΡΓΙΟΥ, του μετέπειτα δημοφιλέστατου Επισκόπου ΝΙΚΑΙΑΣ Πειραιώς.

Σε όλες τις πόλεις, τις κωμοπόλεις και τα χωριά και τα πιο μικρά ακόμη και απομακρυσμένα ιδρύθηκαν Θρησκευτικά Ορθόδοξα Ιδρύματα (ΟΧΕΝ νέων και νεανίδων) και λειτουργούσαν Κατηχητικά Σχολεία και Χριστινικοί Όμιλοι μαθητών και μαθητριών (Χ.Ο.Μ) από παιδιά των σχολείων Μέσης Παιδείας.

Είναι από αυτά τα Θρησκευτικά Ιδρύματα που ξεπήδησαν οι περήφανοι, οι γενναίοι και ατρόμητοι αγωνιστές της ΕΟΚΑ του υπέροχου και ανεπανάληπτου Έπους του Απελευθερωτικού Αγώνα του 55-59.

Η κοινότητα του Μαραθοβούνου δεν μπορούσε να υστερήσει στον τομέα τούτον. Ο θάνατος ήρωας του Απελευθερωτικού Αγώνα Μιχαήλ Γιωργάλλας που πρόσφερε το αίμα του σπονδή στη μάχη της Ζωοπηγής για την κατάλυση της Αποικιοκρατίας από αυτά τα κατηχητικά γαλουχήθηκε...

Εκτός από τα Κατηχητικά και τον κοινό Εκκλησιασμό κατά τις Κυριακές, ανάμεσα στις εξωσχολικές δραστηριότητες πρωτεύουσα θέση είχε η δημιουργία Σχολικού δάσους κοινοτικού, με ακακίες, πεύκα και κυπαρίσσια στην πλαγιά που βρίσκεται στα υψώματα δυτικά του χωριού και του σχολείου κοντά στο δρόμο προς την Αγκαστίνα.

Την έναρξη του φυτέματος του δάσους κάναμε μετά τη γιορτή του δέντρου.

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Ο δάσκαλος για να μπορέσει να διαδρα-

ματίσει σωστά το ρόλο του και σαν κοινωνικός λειτουργός στην κοινότητα που υπηρετεί πρέπει απαραίτητως να βρίσκεται υπεράνω κομμάτων. Ασφαλώς μπορεί να έχει τις δικές του πολιτικές πεποιθήσεις και ν' ανήκει στη πολιτική παράταξη και στις αρχές που πρεσβεύει αλλά δεν πρέπει να εκδηλώνεται και από δάσκαλος όλων των παιδιών να γίνεται κομματάρχης.

Πρέπει να είναι αξιοπρεπής κύριος να επισκέπτεται όλα τα σωματεία και καφενεία και να συνδιαλέγεται και με δεξιούς και αριστερούς και κεντρώους. Για να τυγχάνει εκτιμήσεως και σεβασμού από όλους τους γονείς των παιδιών του σχολείου του.

Στη δεκαετία του 40 ο Μαραθόβουνος βρισκόταν στην πρωτοπορεία των Εθνικών αγώνων και των Λαϊκών κινήματων. Τα εθνικόφρονα σωματεία της ΠΕΚ με τους Βορκάδες και τους άλλους γαιοκτήμονες από τη μια, και οι Λαϊκές Οργανώσεις με τους Πουμπουρήδες και τους Γονατάδες από την άλλη, βρισκόνταν σε μια ανήσυχη αντιπαράταξη.

Ήταν και η περίοδος της Διασκεπτικής ής. η ατμόσφαιρα ηλεκτρισμένη, τα πνεύματα εξημμένα και πλησίαζε ο εορτασμός της μεγάλης Εθνικής Επετείου, της 25ης Μαρτίου. Και οι δυο παρατάξεις ετοιμάζονταν για τον εορτασμό με εκδηλώσεις εις τα Σωματεία τους και στην εκκλησία την ώρα της Δοξολογίας με κίνδυνο να συγκρουστούν μέσα στην εκκλησία.

Εδώ ήταν η ώρα του δασκάλου: Να διαδραματίσει σωστά το ρόλο του. Ν' αναλάβει την πρωτοβουλία. Να οργανώσει κοινό πρόγραμμα εορτασμού στην εκκλησία. Να εκφωνήσει την πανηγυρική της γιορτής στην εκκλησία. Με μια απαγγελία από τη μια παράταξη και μια από την άλλη. Και με ενδοσωματειακούς εορτασμούς σε διαφορετικές ώρες, που να μπορούν να παρακολουθήσουν όλοι οι κάτοικοι. Με τη συμμετοχή των παιδιών του σχολείου που θα απαγγείλουν και στους ενδοσωματειακούς εορτασμούς.

Ο ΓΕΩΡΓΟΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΡΓΑΤΙΑ

Ο Μαραθόβουνος ήταν τότε -και σ' όλα τα κατοπινά χρόνια μέχρι την Εισβολή- το

τρίτο κεφαλοχώρι στη Μεσσαρία- μετά το Λευκόνοικο και την Αθηνάου στη γεωργική παραγωγή σιτηρών, θαμβακιού, σησαμιού, πεπονοειδών και κατείχε τα πρωτεία στα κηπευτικά με τα περίφημα σέλινα του Μαραθόβουνου. Είχαν κάμει διατρήσεις και βρήκαν άφθονα νερά που τα έφερναν στην επιφάνεια με αλακάτια, και αντλίες. Ονομαστό ήταν τότε το αλακάτι του Γ. Παπαδόπουλου με το απέραντο περβόλι του και το αλακάτι του Κκολή Λούκα.

Για τη βελτίωση της γεωργικής παραγωγής και την εντατική εκμετάλλευση του «Κάμπου», με την τεχνική και οικονομική βοήθεια του «Γεωργικού Τμήματος» έκτισαν δήμευμένα και άνοιξαν οχετούς στον Πηδία και έκαμαν α ρ δ ε ύ σ ι μ ε ς χιλιάδες σκάλες του κάμπου στα «Μουσουλιώτικα».

Οι Μαραθοβουνιώτες ήταν πρωτοπόροι και στην προβατοτροφία. Οι βοσκοί του Μαραθοβουνού φημίζονταν για την κατασκευή εξαιρετικών χαλλουμιών και αναράδων. Πολλές οικογένειες από την Κυθραία και τη Λευκωσία παράγγελλαν τα χαλλούμια τους στο Μαραθόβουνο.

Εκεί όμως που οι Μαραθοβουνιώτες ανέπτυξαν εξαιρετική και αξιοθαύμαστη πρωτοβουλία και δραστηριότητα ήταν η χειραφέτηση της γυναίκας και η χρησιμοποίηση του γυναικείου εργατικού δυναμικού. Από τη δεκαετία του 40 δειλά και σε μικρή κλίμακα, με γοργότερο ρυθμό στη δεκαετία του 50 για να γίνει χείμαρρος, στη δεκαετία του 60 μετά την Ανεξάρτητη Δημοκρατία μέχρι την τουρκική εισβολή.

Αυτό το γυναικείο εργατικό δυναμικό διοχετευόταν καθημερινά με σειρά αγροτικών λεωφορείων στο Βαρώσι στα νεοσύστατα εργοστάσια και ιδιαίτερα στα Κέντρα Συσκευασίας Εσπεριδοειδών για εξαγωγή και την επιλογή πατατών για εξαγωγή.

Με αξιοθαύμαστη ευελιξία και προσαρμοστικότητα η εργαζόμενη νεάνιδα του Μαραθόβουνου εισέδυσε στα άδυστα των εργοστασίων της Ένδυσης και της Υπόδησης στα Βαρώσια και στη Λευκωσία προσφέροντας τον πυρήνα σαν ανειδίκευτη και σιγά σιγά σαν ειδικευμένη εργάτρια σ' αυτά τα νεοσύστατα εργοστάσια.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Μεγάλος κοινωνικός παράγοντας και κοινοτικός αναμορφωτής στις δεκαετίες του 20 και του 30 υπήρξεν ο ακαταπόνητος Κωστής ο Μαραθοβουινιώτης, δάσκαλος-γεωργός και μεγάλος συνδικαλιστής, ο ιδρυτής της Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας (της ΤΡΑΠΕΖΑΣ), και του Συνεργατικού Παντοπωλείου στο οποίο υπηρέτησε σαν γενικός γραμματέας επί σειράν ετών.

Ο αείμνηστος Κωστής ο Μαραθοβουινιώτης διαδραμάτισε στο Μαραθόβουνο τον ίδιο κοινωνικό ρόλο που κατά την ίδια περίοδο είχε αναλάβει με τόση επιτυχία ο ακαταπόνητος Μάρκος Χαραλάμπους στο γειτονικό Λευκόνοικο. Θεωρείται ο πατέρας του Συνεργατισμού και ο καταλύτης της τοκογλυφίας στο Μαραθόβουνο.

1. Η ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΤΡΑΠΕΖΑ)

Ένας πιστωτικός Οργανισμός που έθεσε φραγμό και τέρμα στον αιωνόβιο θεσμό της Τοκογλυφίας.

Παραχωρούσε δάνεια στους γεωργούς με χαμηλό επιτόκιο σε σύγκριση, με τον τόκο που πλήρωναν στους ιδιώτες πιστωτές-τοκογλύφους, οι οποίοι με τη μέθοδο του ανατοκισμού καθιστούσαν όχι μόνο δύσκολη αλλά και αδύνατη την αποπληρωμή του χρέους με αποτέλεσμα το ξεκλήρισμα του γεωργού.

Η Τράπεζα έγινε η σώτεια κιβωτός του σκλάβου ξωτάρη της Κυπριακής Υπαίθρου.

Γραμματέας της Σ.Π.Ε Μαραθοβούνου ανέλαβε ο πρωτεργάτης της ίδρυσης και στερέωσης της στην πρώτη δεκαετία ο Κωστής ο Μαραθοβουινιώτης, τον οποίο διαδέχτηκε ο Σωτήρης Τσιάκκας και τελευταία ο Αντρέας Οικονόμου.

Η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία πέραν από το σωτήριο ρόλο της απαλλαγής του γεωργού από τα πλοκάμια της τοκογλυφίας, στάθηκε ο δάσκαλος και καθοδηγητής στα μυστήρια της αποταμιεύσεως.

Το σύστημα των εβδομαδιαίων καταθέσεων έδωσε την ευκαιρία στον αγρότη και τον εργάτη να συσσωρεύσει τα πρώτα

κεφάλαια του μόχθου του. Να δημιουργήσει και εξοπλίσει το νοικοκυριό της. Να επεκτείνει τον κύκλο των εργασιών του. Να προμηθευθεί εργαλεία και σύγχρονα μηχανήματα, να βελτιώσει τις μεθόδους καλλιέργειας. Να χρησιμοποιεί ψεκαστήρες και φυτοφάρμακα και να αυξήσει την παραγωγή του.

Έτσι, στη δεκαετία του 60 οι γεωργοί του Μαραθόβουνου -μια ομάδα μεγάλων γαιοκτημόνων- που είχαν εφοδιασθεί με κομπάιν- μπόρεςαν να γίνουν κάτοχοι του γεωργικού κλήρου των μικρογεωργών που είχαν μεταπηδήσει στις τάξεις των εργαζομένων, των εμπορευομένων, των επιχειρηματιών και βιομηχάνων.

Αυτοί οι προοδευτικοί γεωργοί, που στη δεκαετία του 60 πέτυχαν εξαιρετικές σοδειές έγιναν κάτοχοι μεγάλης χρηματικής περιουσίας, με τις υψημένες τιμές των σιτηρών που πλήρωνε η Κυβέρνηση που τα συγκέντρωνε βρέθηκαν με πολλά λεφτά στα χέρια και αγόρασαν τα κτήματα των μικρογεωργών των γειτονικών χωριών Βιτσάδας, Μουσουλίτας, Αγκαστίνας και Κουρού Μοναστηριού σε πολύ καλές τιμές.

Πολλοί άλλοι ειδικευμένοι εργάτες και εμπορευόμενοι διέυρυναν πολύ τον κύκλο των εργασιών τους και των δραστηριοτήτων τους, έγιναν εργολάβοι οικοδομών, εθμελίωσαν βιομηχανικές μονάδες και έδωσαν νέα πνοή στην οικονομική ζωή του Μαραθόβουνου.

Αυτό το κύμα του πλουτισμού και της ευημερίας του Μαραθόβουνου -όπως και όλης της θόρειας Κύπρου- ήρθε να ανακόψει η θύελλα της εισβολής του Αττίλα του 74.

Αλλά το ψυχικό σθένος, η ζωτικότητα, η έμφυτη αισιοδοξία, το πείσμα και η δημιουργική πνοή που χαρακτηρίζει τον ξεκληρισμένο Πρόσφυγα του Μαραθόβουνου έγιναν ο μοχλός -με τη βοήθεια της Πολιτείας- για μια θεαματική δραστηριότητα και αναδημιουργία στον τομέα της γεωργόκτηνοτροφικής, της βιομηχανικής και της εμπορικής ανασυγκρότησης.

2. ΤΟ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΟ

Το δεύτερο πόδι για το οικοδόμημα της

οικονομικής αναδημιουργίας της σύγχρονης κοινότητας του Μαραθόβουνου. Με καθαρή λαϊκή βάση: Με μονόλιρες μετοχές.

Χωρίς τίτλους κατόχου γης (κοτσιάνια) όπως απαιτούνται για την Σ.Π.Ε. Έτσι ιδρύθηκε το Συνεργατικό Παντοπωλείο.

Για να προμηθεύει τα μέλη του τρόφιμα κάθε είδους ντόπια και εισαγόμενα, διάφορα είδη ένδυσης και υπόδησης, οικοδομικά υλικά και είδη υγιεινής, μαγειρικά σκεύη, σχολικά είδη, τσιγάρα, γεωργικά εργαλεία κλπ. σε τιμές ελεγχμένες και ορισμένα ποσοστά κέρδους.

Σε μερικές δεκαετίες τα κέρδη σχημάτι-σαν τεράστια αποθεματικά κεφάλαια που χρησιμοποιεσαν για κοινωφελείς σκοπούς.

Ψυχή και δημιουργική πνοή του Συνεργατικού Παντοπωλείου υπήρξαν ο αείμνηστος Μιχαήλ Παναγιώτου (ΧΑΪ'ΑΗΣ) και ο γιος του Πάνος Μιχαήλ. Ο Χαϊλής ήταν και ο κοινοτάρχης του χωριού. Ο Πάνος ήταν και σημαντικό στέλεχος των Συντεχνιών και των Λαϊκών Οργανώσεων Μαραθόβουνου και μαζί με τους αδελφούς Πουμπουρή και τον Λάμπρο Γονατά ποδηγετούσαν την αριστερά του Μαραθόβουνου.

ΞΕΧΩΡΙΣΤΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΟΒΟΥΝΟΥ

1. ΜΟΔΕΣΤΟΣ ΧΡΥΣΑΦΗ

Μοναδικός μεγάλος γαιοκτήμονας του χωριού, δεν μπορούσε παρά να ακολουθήσει τον γενικό κανόνα, που ήταν σε ισχύ στις κοινότητες της Κυπριακής Υπαίθρου. Οι πλούσιοι ενός χωριού να ζητούν και να βρίσκουν νόφη, πλουσία από άλλη κοινότητα κοντινή ή απομακρυσμένη.

Έτσι ο κος Μόδεστος του Μαραθόβουνου, μεγάλος τοιφλικάς που είχε απέραντες εκτάσεις γης όχι μόνο στον κάμπο του Μαραθόβουνου αλλά και σε άλλα γειτονικά χωριά και απομακρυσμένα, ζήτησε νύφη (σύζυγο) από αλλού. Του ταίριασε και στεφανώθηκε την πλούσια κόρη του Χατζηθωμά -μεγάλου φεουδάρχη του Αη Γροσιού της Κερύνειας.

Έτσι κατά τη λαϊκή παροιμία «ετζύλησε το στούπωμα και ηύρε τη μαερίσσα». Ήταν και μορφωμένη, εκτός των άλλων, η κυρία

Αναστασία του Αηγροσιού -ήταν δασκάλα. Ταίριαστό ζευγάρι οι δυο νέοι εγκατεστάθηκαν στο Μαραθόβουνο, στο αρχοντικό του κυρίου Μόδεστου και άρχισαν μαζί να υφαίνουν τον πέπλο της οικογενειακής ζωής, να αυξάνουν τα εισοδήματα των δυο περιουσιών τους, να πολλαπλασιάζουν τα υπάρχοντα τους και να... γεννοβολούν. Απόκτησαν τρεις γιούδες -ο ένας σπούδασε γιατρός στην Αγγλία, είναι ο διακεκριμένος γυναικολόγος-μαιευτήρ Δρ. Χρυσάφνης του κυβερνητικού νοσοκομείου Λευκωσίας. Ο άλλος είναι ο εξαιρετος δάσκαλος Χρυσάφνης Μοδέστου με τον οποίο συνεργάστηκα -πρωτοδιοριζόμενος τότε για επτά χρόνια, όταν διορίστηκα Δ/τής του σχολείου, όπως έχω αναφέρει στην αρχή αυτής της μελέτης. Θωμάς ο τρίτος γιος, που ασχολείται με εμπορικές επιχειρήσεις και βιομηχανικές δραστηριότητες.

Οι κόρες του κου Μόδεστου αποκατεστάθηκαν όλες τους με Μαραθοβουινιώτες που σήμερα ανήκουν στις τάξεις των εμπορευομένων και βιομηχάνων και αποτελούν ξεχωριστό κεφάλαιο της οικονομικής ζωής των εκτοπισθέντων.

Την οικογένεια του κου Μόδεστου την γνώρισα εκ του σύνεγγυς γιατί πολλές φορές φιλοξενήθηκα σε γεύματα στην επταετία του 44-51, που υπηρετούσα σαν διευθυντής του σχολείου, όπου εργαζόταν σαν βοηθός δάσκαλος και ο γιος του κος Χρυσάφνης. Οι άλλοι δυο γιούδες σπούδάζαν στο εξωτερικό. Ήταν τότε που η κόρη του κ. Κατίνα έδωσε υπόσχεση γάμου με τον παλαιστή Μάιλο, εγκατεστημένο στο Λονδίνο, που είχε επισκεφθεί την Κύπρο και το χωριό του Μαραθόβουνο για να δώσει παλαιστικές συναντήσεις. Όταν μάλιστα είχε μεταβεί στο Λονδίνο μετά το γάμο της στο χωριό -ο Μάιλος είχε φύγει νωρίτερα- βρήκε άλλη... σύζυγο στο σπίτι του αντρός της. Του κίνησε τότε αγωγή επί διαγμία, τον καταδίκασε το Βρετανικό δικαστήριο και επεδίκασε σεβαστό ποσό για άποζημίωση στη... δεύτερη σύζυγο. Και σχολιαζόταν τότε στο χωριό τι θα γινόταν η κοπέλλα αν ο πατέρας της δεν ήταν ο... Χρυσάφνης για να φέρει εις πέρας την πολυέξοδη και μακροχρόνια αγωγή. Η κοπέλλα πήρε φυσικά την αποζημίωση.

γύρισε με τα λεφτά στο χέρι και παντρέφτηκε αργότερα με γεωπόνο που διατηρεί μεγάλη φάρμα.

2. ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ένας από τους μεγάλους προεστούς του χωριού. Ακολουθώντας και αυτός το παράδειγμα του Μόδεστου ζήτησε σύζυγο από άλλο χωριό. Παντρεύτηκε την πλουσιοκώρη Γιωργούλα του Παναρτή του Βεργόπουλου μεγάλου γαιοκτήμονα της Μουσουλίτσας.

Πανέξυπνος, δραστήριος, με εμπορικό δαιμόνιο μέσα του, ασχολήθηκε με το εμπόριο του βαμβακιού και δημιούργησε παράλληλα μεγάλο περβόλι με διατρήσεις. Φύτεψε λεμονόδεντρα και καλλιεργούσε λαχανικά και προ παντός τα ονομαστά τότε «σέλλενα του Μαραθobούνου».

Τα δυο αγόρια του (που υπήρξαν μαθηταί μου στο δημοτικό) ταξίδευσαν στην Αφρική, όπου είχαν θείο, καλά εγκατεστημένο, σπούδασαν, έκαναν εμπορικές επιχειρήσεις, κέρδισαν πολλά λεφτά, αγόρασαν πολλά κτήματα στην Κύπρο και καταλέγονται στις τάξεις των εκατομμυριούχων! Πρέπει να αποτελούν εκλεκτά στελέχη και μεγάλα κεφάλαια του απόδημου Ελληνισμού της Κύπρου στη ΜΑΥΡΗ ΗΠΕΙΡΟ.

3. ΓΙΩΡΓΟΣ Ο ΑΦΡΙΚΑΝΟΣ

Ακολουθώντας κι αυτός το παράδειγμα των άλλων προεστών του Μαραθobούνου, αφού γύρισε στο χωριό του μετά από μακράν αποδημία στην Αφρική, όπου δούλεψε σκληρά και έγινε «λεφτάς» αναζήτησε νύφη από ξένο χωριό. Παντρεύτηκε τη δευτερότοκη θυγατέρα του Χατζηπετρή του Πέτσα, από τη Χρυσίδα Κυθραίας, την ωραία Χρυσταλλένη με την οποίαν απέκτησαν τρία παιδιά. Δυο κόρες κι ένα γιο. Τη Μαρούλα και την Κωσταντά, που σπούδασαν κι οι δυο δασκάλες. Η Λούλα παντρεύτηκε δάσκαλο -το Γιώργο Παπαλεοντίου Γενικό επιθεωρητή σήμερα Δημοτικής Εκπαίδευσης. Η Κωσταντά μετανάστευσε στην Αμερική, όπου και αποκαταστάθηκε και απόκτησαν παιδιά. Θεωρούνται εξαιρετικοί και πολύ σημαίνοντες παράγοντες της Ομογένειας της ΗΠΑ.

Ο γιος του Αντρέας είναι από τα ανώτερα στελέχη του προσωπικού της εταιρείας «Παρασκευαϊδης και Ιωάννου». Ο αιμνήστος Γιώργος ο Αφρικάνος -ένας μελίχιος και άκακος άνθρωπος- διατηρούσε παντοπωλείο στο χωριό και ασχολείτο και με άλλες εμπορικές δραστηριότητες. (Αγορά και μεταπώληση σιταριού, κριθαριού, ροβιού, βαμβακιού).

4. ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ (ΧΑΪΛΗΣ)

Ένας εξαιρετικός και αεικίνητος άνθρωπος γεμάτος δράση, αισιοδοξία, αυτοπεποίθηση, καλωσύνη και... χιούμορ. Με τις ευφάνταστες διηγήσεις του τη λεπτή ειρωνεία και το χιούμορ του προκαλούσε αβίαστα τη θυμηδία.

Τον γνώρισα από την αρχή της δεκαετίας του 30, οπότε διατηρούσε μικρό οκταθέσιο ή δεκαθέσιο αυτοκίνητο και διενεργούσε ταξίδια οικογενειακά σε προσκνήματα. Ταξίδεψα μαζί του, με την αρραβωνιαστικιά μου τότε στον Απόστολο Ανδρέα.

Τον αείμνηστο Χαϊλή, τον έζησα από κοντά στην επταετία 44-51 που εργαζόμουν δάσκαλος στον Μαραθobούνο.

Σαν διευθυντής του σχολείου είχα τακτική συνεργασία μαζί του, γιατί ήταν τότε Μουκτάρης-πρόεδρος του σχολικής εφορείας.

Με μεγάλη προθυμία επελαμβάνετο για κάθε θέμα που αφορούσε την εύρυθμη λειτουργία του σχολείου και εύρισκε πάντοτε την πιο σωστή και εφικτή λύση.

Φρόντισε με όλη του τη ψυχή την ίδρυση του σχολικού-κοινοτικού δάσους κοντά στο δρόμο προς την Αγκαστίνα, και έγινε συμπαραστάτης στη δημιουργία του κατηχητικού.

Εκεί όμως που η συμβολή του Χαϊλή υπήρξε ουσιαστική και ανεπανάληπτη ήταν η επέκταση των δραστηριοτήτων του Συνεργατικού Παντοπωλείου του χωριού, του οποίου ήταν ο γραμματέας και προμηθευτής συνεργάτης και σύμβουλος ο γιος του Πάνος που ήταν ο πωλητής.

Στην τελευταία χρονιά του Μεγάλου Πολέμου όλα τα είδη παντοπωλείου -τρό-

φιμα, ζάχαρη, υφάσματα, σιτάρι, άλευρα παραχωρούντο με δελτία (κουπόνια). Ο Χαϊλής με τις γνωριμίες του με τους κυβερνητικούς προμηθευτές δεν άφηνε το συνεργατικό και το χωριό του να στερηθεί τίποτε.

Όπως ανάφερα στην αρχή ο Χαϊλής φημιζόταν για το πηγαίο και αυθόρμητο χιούμορ του. Ένα δείγμα του αυθόρμητου και τσουκτερού αστείου του είναι το ακόλουθο περιστατικό.

Ένα μεσημέρι, μετά το γεύμα, θρισκόμουν, όπως συνήθιζα στο παντοπωλείο του για συνομιλία και για να περάσει η ώρα, μέχρι να κτυπήσει η καμπάνα για την απογευματινή σχολική δουλειά. Ήρθε τότε μια κοπέλλα μέσης ηλικίας, παντρεμένη, για να πάρει το «ράσιο» της σε σιτάρι. Αφού το τακτοποίησε στη σακούλα της, της το ζύγισε και πληρώθηκε ο μουκτάρης, σκύβοντας η γυναίκα για να το φορτωθεί είπε στο Χαϊλή: «Έλα, ψήλα μου το, ρε Χαϊλή. Κι ο μουκτάρης, σκύβοντας, χαριτολογώντας της απάντησε αυθόρμητα και πειρακτικά. - Να σου το ψηλώσω, ψηλώνω σου το ρα, μα άμα φτάσεις στο σπίτι ποιος εν να σου το... κατεβάσει;

Η γυναίκα κατάλαβε το πείραγμα, ντράπηκε από μένα που ήμουν εκεί, και του απάντησε: -Α, ρε, διαολομούτσουνε, Ξιμαρισμένε Χαϊλή! Ικανοποιημένη για το χωρατά του μουκτάρη.

Και έρχεται τώρα στη μνήμη μου ένα άλλο περιστατικό που δείχνει ολοφάνερα την ευστροφία του μυαλού του και το πηγαίο, σαρκαστικό χιούμορ του.

Ήταν άνοιξη. Μάρτης μήνας. Οι χυμολώντων δέντρων άρχισαν να κυκλοφορούν οργιαστικά και να μετατρέπονται σε καινούργια φύλλα και ανθούς. Ο κάμπος καταπράσινος με το όμορφο ταπέτο των σπαρτών και στολισμένος με τα πολύχρωμα αγριολούλουδα και τις κόκκινες παπαρούνες. Οι ρεματιές κι οι ακροποταμιές στις πλαγιές τους στολισμένες με λογής-λογής χορταρικά, παγκάλλους και χωστές.

Δευτέρα της Καθαράς. Θρησκευτική και φυσιολατρική γιορτή. Το κόψιμο της Μούτης της Σαρακοστής.

Ο κόσμος όλος του χωριού ξεχυμένος στους κάμπους παρέες-παρέες συγγενικές διασκεδάζει καθισμένος στο γρασίδι και απολαμβάνει τα νηστήσιμα φαγητά και το γλυκόποτο κρασί. Τραγούδι και χορός.

Η οργιαστική φύση, μαζί με το φαγοπότι ανάθει τα αίματα.

Δυο νεαρά ξαδέρφια, εκείνη μόλις που πέρασε το όριο της ενηλικίωσης, στα δεκαέξι της χρόνια, εκείνος δεκαοκτάρης, Ξεμακραίνουν λίγο από την παρέα τους και τρέχοντας και αρπάζοντας ο ένας τον άλλο παίζουν στην ακροποταμιά.

Τα αίματα της εφηβικής ορμής διαπερνούν τους αρμούς και βρίσκονται σε κάποια στιγμή σφικταγυαλισμένοι στην απόμερη ακροποταμιά. Αγκαλιασμένοι στο ερωτικό μεθύσι φτάνουν στην ολοκλήρωση του έρωτα... Οι δικοί τους τους αναζητούν και τους βρίσκουν με βουρκωμένα τα μάτια τους κι αγκαλιασμένους.

Το... νέο, σαν αστραπή, πέρασε από τον κάμπο και έφτασε στο χωριό.

Απόγευμα. Ο μουκτάρης σκυθρωπός περνά μόνος στο δρόμο κοντά από το σπίτι μου. Τον είχαν καλέσει οι δικοί της κοπέλλας να του πουν το παράπονό τους.

Τον καλησπερίζω και τον ρωτώ: Πώς ως δα στο μαχαλλά μας, κύριε Χαϊλή; - Με κάλεσαν, σαν μουκτάρης που είμαι, να εκτιμήσω τη ζημιά! Μου απάντησε.

5. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Έκαμνα τακτικές επισκέψεις στο κατάστημα του γιατί αποτελούσε ένα πολύ λεπτό και πολιτισμένο τρόπο κοινωνικής συμπεριφοράς.

Είχε, τότε, δυο παιδιά στο δημοτικό, ένα αγόρι και ένα κορίτσι και ενδιαφερόταν πολύ να μαθαίνει για την πρόοδο τους στα μαθήματα και για τη συμπεριφορά τους στο σχολείο. Μιλούσαμε πολύ ανοικτά, ακόμα και για ζητήματα πολιτικά και πολιτιστικά θέματα.

Θυμάμαι που μου έλεγε πάντα κοιμπάζοντας για τις εμπορικές του δραστηριότητες και την πνευματική του νοημοσύνη και καλλιέργεια: - Κύριε Κορέλλη, μη ξεχνάς πως μέσα σ' ολόκληρο τον Μαραθόβουνο ένας

μόνο Σωκράτης υπάρχει! Και πράγματι δεν ήταν κανένας άλλος με το όνομα Σωκράτης, στο χωριό.

Σπούδασε τα παιδιά του στην Αθήνα, γιατί ο γιος, που διακρίθηκε πράγματι και έγινε υφηγητής της Φυσιολογίας στο πανεπιστήμιο Αθηνών.

Το συνάντησα, μετά την εισβολή του 74, όταν εγκαταστάθηκα στην Αθήνα με τη σύζυγό μου, μαζί με το γιο μου τον Αχιλλέα -δευτεροετή τότε φοιτητή της Ιατρικής στην Αθήνα. Έκανε τότε ο γιος μου φροντιστήριο στη Φυσιολογία κοντά στον καθηγητή το γιο του Σωκράτη, που όταν άκουσε το όνομα ΚΟΡΕΛΛΗΣ ρώτησε τί σχέση είχε με τον δάσκαλο τον Κορέλλη. Ζήτησε να με δει και πήγα και τον συνάντησα στο γραφείο του, όπου τα είπαμε με συγκίνηση και πολλή αγάπη...

6. ΟΙ ΒΟΡΚΑΔΕΣ (Παναής και Πιφάνης)

Μεγαλοκτηματίες και δραστήριοι γεωργοί. Εφάρμοζαν πιστά και με συνέπεια τις οδηγίες του Γεωργικού Λειτουργού σχετικά με την καλλιέργεια των αγρών, τους τρόπους σποράς και λίπανσης, την καταπολέμηση των ζιζανίων με ζιζανιοκτόνα φάρμακα, την άρδευση και την συγκομιδή. Τα παιδιά τους, που ασχολήθηκαν με τη Γεωργία επρομηθεύθηκαν σύγχρονα μηχανήματα, τράκτορες και κομπάιν, αύξησαν κατακόρυφα την παραγωγή και δημιούργησαν νέες συνθήκες αγροτικής ζωής.

Στην οικογένεια των Βορκάδων ανήκει από μητέρα και ο διαπρεπής φιλόλογος καθηγητής κος Θεόδωρος Στυλιανού ο οποίος ίδρυσε παράλληλα, μαζί με τη σύζυγό του, την Εμπορική και Επαγγελματική Σχολή Κ.Ε.Σ στη Λευ/σία.

Θυμάμαι το Θεόδωρο μαθητή μου τότε στην έκτη δημοτικού (1947), που του ανέθεσα να απαγγείλει στην Εθνική Επιτέμιο της 25ης Μαρτίου το ποίημα «Ο αστραπόγιαννος» του Αριστ. Βαλαωρίτη. Μου είχε κάμει εντύπωση τότε η ταχύτητα που το αποστήθισε -ολόκληρο το επικολυρικό ποίημα και η ευχέρεια και ηρεμία και αίσθηση που το απαγγείλει στις ενδοσωματικές εκδηλώσεις των εθνικοφρόνων αλλά και των αριστερών σωματείων αποκο-

μίζοντας παρατεταμένα χειροκροτήματα (όπως είχα αναφέρει στην αρχή των αναμνήσεων μου).

Στους Βορκάδες ανήκουν και δυναμικοί δασκάλοι.

7. ΟΙ ΤΣΑΚΚΗΔΕΣ (Σωτήρης Κυριάκου Τσάκκας και Γιώργος Κυριάκου Τσάκκας).

Από τα ηγετικά στελέχη του Συνεργατισμού, και μέλη της παλιάς επιτροπής της Σ.Π.Ε. Σπούδασαν τα παιδιά τους σε σχολεία Μέσης Παιδείας. Δυο δασκάλες έχουν αποκατασταθεί με τραπεζικούς και αποτελούν μέλη του πνευματικού επιτελείου της προσφυγικής κοινότητας του χωριού.

8. ΟΙ ΚΑΡΑΛΟΥΚΑΔΕΣ. Θωμάς και τα παιδιά του Νικόλας και Χρυσάνθος.

Γεωργοί και εμπορευόμενοι. Ο Θωμάς διατηρούσε καφενείο. Τα παιδιά του μετανάστευσαν στην Αγγλία και άλλοι στην Αυστραλία, όπου δημιούργησαν επιχειρήσεις και αποτελούν και αυτοί σημαντικό κεφάλαιο του Απόδημου Κυπριακού Ελληνισμού. Όσοι έχουν παλινοστήσει δημιούργησαν περιουσίες, πολυτελή διαμερίσματα και επιχειρήσεις στις ελεύθερες περιοχές. Στους Καραλουκάδες ανήκει και η οικογένεια της Θέκκας, συζύγου του Πανατζά, που τα παιδιά τους ανήκουν στην πρωτοπορεία της βιομηχανικής δραστηριότητας των εκποτισμένων Μαραθοβουινιωτών. Έχουν δημιουργήσει εργοστάσια φωτιστικών ειδών: «ΚΟΥΛΗΣ ΜΑΡΑΘΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ» και πρατήρια στη λεωφόρο Μακαρίου.

Ο Πανατζιάς διατηρούσε με τη σύζυγό του ταβέρνα στο χωριό, έκαμε λεωφορείο για τη συγκοινωνία Μαραθοβούνου-Λευκωσίας. Διάσωσε το αυτοκίνητό του στην εισβολή και εξακολουθεί να το κυκλοφορεί με την εταιρεία λεωφορείων Λ/σίας στη γραμμή Λυκαβητού-Δασούπολης.

9. Ο ΚΚΟΛΗΣ (Νικόλας Λούκα)

Ένας από τους πιο προοδευτικούς και δραστήριους Μαραθοβουινιώτες. Είχε λεωφορεία στη συγκοινωνία με τη Λευκωσία και την Αμμόχωστο. Ασχολείτο και με την κηπουρική. Είχε μεγάλο περβόλι με διατρήσεις (λάκκους-λαγούμια) και καλλιερ-